

УДК 271.4-789.17(051)

РОЛЬ І МІСЦЕ ЧАСОПISУ «МІСІОНАР» В ЗАСНУВАННІ МИРЯНСЬКОГО ЧИНУ СВЯТОГО ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО В УГКЦ

Марія Християна ГОЛОМІДОВА

*Івано-Франківський богословський університет імені св. Івана Золотоустого,
кафедра східного канонічного права, вул. Гарбарська, 22, 76019, Івано-
Франківськ, Україна*

e-mail: golomidova_marija@ukr.net

Стаття покликана ознайомити читача з тою важливою роллю і місцем василіянського часопису Місіонар, яку він відіграв в заснуванні Мирянського Чину Святого Василя Великого в Українській Греко-Католицькій Церкві Праведним митрополитом Андреем Шептицьким. В статті досліджується початковий період заснування Мирянського ЧСВВ, який в 1897–1898 рр. висвітлювався на сторінках часопису Місіонар.

Ключові слова: *Мирянський Чин Святого Василя Великого, МЧСВВ, Третій Чин Святого Василя Великого, Братство закону Святого Василя Великого, Братство Святого Василя Великого з закону, часопис Місіонар, Праведний митрополит Андрій Шептицький, УГКЦ.*

The article is intended to acquaint a reader with that important role and place of the Basilian periodical Misionar which it played in the foundation of the Lay Order of Saint Basil the Great in the Ukrainian Greek-Catholic Church by the Righteous Metropolitan Andrey Sheptytsky. The article investigates the initial period of the foundation of the Lay Order of Saint Basil the Great, which was covered in the pages of the periodical Misionar in 1897-1898.

The Lay Order of Saint Basil the Great, the earliest name of which is the Brotherhood of Law of Saint Basil the Great, was founded at the Ukrainian Greek-Catholic Church in the time of the Dobromil's reform of the Basilian Order in 1897 by the hegumen of the monastery of Saint Onuphrius in Lviv, father Andrey Sheptytsky, the Order of Saint Basil the Great, the future metropolitan. In the pages of the periodical Misionar, which was also founded by the hegumen and father Andrey Sheptytsky, the Order of Saint Basil the Great, in May in the year of 1897, within June 1897 - December 1898 the materials were published relating to the earliest period of the foundation of the Lay Order of Saint Basil the Great. This is the period when the father A. Sheptytsky, the Order of Saint Basil the Great, fulfilled the duties of the hegumen of Lviv Monastery until August 26, 1898 and later was appointed as a Professor of moral and dogmatic theology at Krystynopol. The first editor of the periodical was the father Platonid Filias, the Order of Saint Basil the Great. By the time the father A. Sheptytsky, the Order of Saint Basil the Great, became the Stanislavsky bishop (1899), he was also the responsible editor of the periodical Misionar.

The hegumen and father Andrey Sheptytsky, the Order of Saint Basil the Great, having founded Misionar and having founded the centres of the Brotherhood of Law, used the periodical to popularize the Brotherhood of Law and its development, thus encouraging readers to the perfect Christian life in the world in the community of Brotherhood in order to do good deeds for the benefit of all "Russ community" by joint efforts.

The periodical provided information about the formation of centres of the Brotherhood of Law in localities, where the Basilian missions took place. The articles were printed that contributed to the formation of new centres and spiritual formation of community members. In particular, under the heading "The Life of the Saints", the Basilian fathers, telling about the life of Saint Dalmat, his son Favstva and Saint Isaac, encouraged readers of Misionar to imitate the life of these Saints, the monastic life in the world and the formation of monasteries in villages, like the monastery of St. Isaac. They advised how this could be done. In the heading of the

periodical “Misionarski Visti” [Missionary News], it was reported in which localities the centres of the Brotherhood of Law were founded. From May till December 1898, the story “The Christian community” was printed in 12 issues of the periodical that described the life of the law and the Christian life in general. These articles contributed to the spiritual formation of the members of the founded Brotherhood of Law and all readers of the periodical as well as the introduction of the “Rules of St. Father N. Vasyl V. for Mirsky people”, which were concluded by the hegumen and father Andrey Sheptytsky, the Order of Saint Basil the Great for the Brotherhood. Thus, favourable conditions were created for the foundation and development of the Lay Order of Saint Basil the Great, and the periodical Misionar played a special role in this. We can assert that the periodical Misionar occupies an honourable place in the entire now more than 120-year history of the existence and activities of the Lay Order of Saint Basil the Great in the Ukrainian Greek-Catholic Church.

Keywords: *Lay Order of St. Basil the Great, LOSBM, Third Order of St. Basil the Great, III OSBM, Brotherhood of Law of Saint Basil the Great, Brotherhood of Saint Basil the Great of the 3rd law, periodical Misionar, Righteous Metropolitan Andrey Sheptytsky, Ukrainian Greek-Catholic Church.*

Мирянський Чин був заснований в УГКЦ в часі Добромильської реформи Василянського Чину в 1897 р. ігуменом монастиря св. Онуфрія у Львові о. Андреем Шептицьким, ЧСВВ, майбутнім митрополитом¹.

Дослідження історії Мирянського ЧСВВ, який відіграв важливу роль в часах підпілля УГКЦ в Галичині і сприяв її легалізації в 1989 р., є важливими для історії Василянського Чину та нашої Церкви. Проведені дослідження дають можливість виокремити і відобразити самий ранній, початковий період заснування Чину, який організував сам ігумен о. Андрей Шептицький, ЧСВВ і показати при цьому особливу роль та місце часопису Місіонар. Дослідження на дану тему проводяться вперше. Важливість даної теми потребує глибшого дослідження історії Мирянського Чину і широкого публічного висвітлення.

Метою статті є дослідження ролі і місця часопису Місіонар в заснуванні Мирянського Чину Святого Василя Великого в Українській Греко-Католицькій Церкві.

Проведене дослідження носить міждисциплінарний характер, так як торкається галузі науки історії і богослів'я, зокрема василянської духовності та східного канонічного права. В даній статті застосовані наукові методи дослідження - історико-критичний метод, об'єктивності і історизму, аналізу і

¹ Голомідова М. Заснування Мирянського Чину Святого Василя Великого в УГКЦ Митрополитом Андреем Шептицьким та віднова його діяльності в підпіллі в Галичині: на прикладі осередку МЧСВВ у Івано-Франківську / С. Християна Марія Голомідова, МЧСВВ. *Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Збірник наукових праць. Богослов'я.* Гол. Ред. Р. А. Горбань. Вип. 9: *до 70-тих роковин Львівського псевдо-собору.* Івано-Франківськ: ІФБУ, 2016. С. 194-211; Голомідова М. Мирянський Чин Святого Василя Великого - динаміка розвитку / С. Християна Марія Голомідова, МЧСВВ. *Науковий журнал з проблем Карпатознавства Прикарпатського Національного університету імені Василя Стефаника «Карпати: людина, етнос, цивілізація».* Головний редактор М. Кугутяк. Відповідальні редактори Світлана Боян – Гладка, Лілія Богачевська. Матеріали міжнародної наукової конференції «*Гошівська обитель у духовному і культурно-історичному житті України: феномен українського греко-католицького чернецтва. До 400-річчя Чину Святого Василя Великого (5-6 жовтня 2017 р.)*». Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника, 2017-2018. Вип. 7-8. С. 201-220.

синтезу, періодизації, принцип загального зв'язку і взаємодії, термінологічний, хронологічний.

Методика виконання досліджень в даній статті включала також пошуково-дослідницькі роботи, що передбачало перегляд всіх чисел часопису Місіонаря від часу його заснування і пошук інформації, яка стосується Мирянського ЧСВВ. Переглянувши всі числа часопису в бібліотеці василіянського монастиря св. Онуфрія у Львові та у відділі періодики Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, в числах за 1897-1898 рр. було виявлено низку публікацій, які стосуються заснування Братства закону св. Василя Великого, тепер Мирянського ЧСВВ, в УГКЦ. Також були виявлені публікації за 1899 р. та 1913 р. Дані публікації дають нам право стверджувати про важливу роль часопису Місіонар в заснуванні Мирянського Чину.

Аналіз архівних документів з Центрального державного історичного архіву у Львові, які стосуються Мирянського ЧСВВ - щоденника Митрополита Андрея Шептицького, списків Братства закону св. Василя Великого та публікацій про василіянські місії та Братство закону в часописі Місіонар, дало можливість порівняти і співставити між собою отриману інформацію, яка виявилась взаємно доповнюючою і підтверджуючою. Внаслідок цього стало можливим уявити загальну картину у своєму розвитку самого раннього періоду заснування Мирянського ЧСВВ, який організовував і провадив його засновник – ігумен львівського монастиря св. Онуфрія, майбутній Праведний митрополит Андрей Шептицький.

Хронологічні рамки періоду: червень 1897 р. - грудень 1898 р., коли о. Андрей Шептицький, ЧСВВ виконував обов'язки ігумена львівського монастиря до 26 серпня 1898 р. і опісля був назначений професором морального і догматичного богослів'я в Кристинополі. Саме в цьому часі в Місіонарі друкувались матеріали, які стосуються самого раннього періоду заснування Мирянського ЧСВВ.

Основними одержаними висновками є: в часописі Місіонар, заснованому в травні 1897 р. ігуменом о. Андреем Шептицьким, ЧСВВ подавалась інформація про заснування Братства закону св. Василя Великого, головно в тих місцевостях, де проходили василіянські місії. Друкувались статті, які сприяли закладенню нових осередків Братства та духовної формації членів спільноти. Таким чином були створені сприятливі умови для заснування та розвитку Мирянського ЧСВВ і особливу роль в цьому відіграв часопис Місіонар. Він таким чином займає почесне місце в усій тепер понад 120-літній історії існування і діяльності Мирянського Чину Святого Василя Великого в УГКЦ.

Вихід у світ першого числа Місіонаря, заснованим ігуменом о. Андреем Шептицьким, ЧСВВ та заснування Мирянського Чину Святого Василя Великого, який в тому часі мав назву Братство закону св. Василя Великого, припадає на травень 1897 р. *Ігумен о. Андрей, ЧСВВ з часу заснування часопису був його відповідальним редактором до того часу, як*

став Станіславівським єпископом². Першим редактором часопису був о. Платонід Філяс, ЧСВВ, якому завдячуємо редагування і можливо написання статей, які стосуються Братства. Вже в другому числі Місіонаря за 1 червня 1897 р. розповідається про василіянську місію, яка розпочалася, згідно хроніки львівського монастиря, 8 травня в селі Дідушиці Стрийського району Львівської області³. В місії брали участь ігумен о. Андрей Шептицький, ЧСВВ та о. Сотер Ортинський, ЧСВВ⁴. В рубриці часопису «Місіонарські вісті» вперше згадується про майбутнє Братство закону св. Василя Великого:

«По неділі Мироносиць мали ми знову місію в Дідушицях коло Стрия. Хоча весна запізнилася з роботами і дехто не мав надії, що місія поведеться, але Господь і тут зробив інакше на серці своїх людей. Правда, що людей до святої місії дуже підготував їх отець духовний. Але вони самі дуже щирі і сердечні. Стократний овоч душевний був нагородою їм за їх добру волю і нам за працю. А вже дуже солодку радість відчули ми в серці, коли багато молодих і старих при кінці місії зголосило охоту, щоби їх порадили, як би то вони могли жити по досконалому, так як колись давні християни, чи б не удалося їм заложити який закон монастирський. І ми їм обіцяли, а як нам pomoже ласка Божя, то не лише у нас, добрі Дідушецькі людоньки, але і скрізь, деінде будете могли жити по монашому – хоч не виходячи навіть зі свого села. Моліться лише о Божу поміч»⁵.

В тій же рубриці «Місіонерські вісті» розповідається про місію в с. Русові коло Снятина (тепер Снятинського району Івано-Франківської області), що відбулася перед Великоднем, та трьохденну місію у василіянському монастирі в с. Крехові, що відбулася по неділі Розслабленого⁶.

Вже 30 травня 1897 р. ігумен о. Андрей Шептицький, ЧСВВ закладає в Дідушицях і в дочерній церкві в селі Угольна «закон С.ВВ.» - осередок Братства закону св. Василя Великого⁷. З цього часу він закладає нові осередки Братства: 3 червня 1897 р. - на Ланах біля м. Стрия Львівської області⁸; 6 червня 1897 р. - у м. Кристинополі (тепер м. Червоноград Львівської області)⁹; 16 червня 1897 р. – в с. Дахнов, що біля м. Любачева (тепер Польща)¹⁰; 27 червня 1897 р. - у м. Стрию Львівської області¹¹; 7

² Другий мільйон. *Місіонар*. Жовква. 1900. Ч. 9-10 (1 травня). С. 132.

³ Місіонерські вісті. *Місіонар*. Львів: Жовква. 1897. Ч. 2 (1 червня). С. 30.

⁴ Скрутень Й. У чернечій келії /о. Йосафат Скрутень, ЧСВВ. *Добромильська реформа і відродження Української Церкви*, ред. кол. о. Йосафат Романик, ЧСВВ, о. Йосиф Будаї, ЧСВВ, Михайло Гайковський, Іван Паславський, Ярослав Левків. Львів: Місіонер, 2003. С. 267; Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1891-1902 рр. // Центральний Державний історичний архів України у Львові. Ф. 684, Оп. 2, Спр. 48, арк. 45зв.

⁵ Місіонерські вісті. 1897. Ч. 2. С. 30-31.

⁶ Місіонерські вісті. 1897. Ч. 2. С. 29-30.

⁷ Записні книжки, щоденник Шептицького А. //Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 358. Оп.1. Спр. 28. Арк.1-1зв.

⁸ Записні книжки, щоденник Шептицького А. Арк. 2.

⁹ Ibid, арк. 2.

¹⁰ Ibid, арк. 2.

¹¹ Ibid, арк. 3.

липня 1897 р. – в с. Русові Снятинського району Івано-Франківської області¹²; 11 липня 1897 р. – у м. Львові¹³, ймовірно у єзуїтському костелі святих Петра і Павла¹⁴; 18 липня 1897 р. – у м. Раві-Руській Жовківського району Львівської області¹⁵; 9 січня 1898 р. – в с. Скварява (Золочівського чи можливо Жовківського району Львівської області)¹⁶. 19 червня 1898 р. у Львові при монастирі св. Онуфрія відбулось зібрання чоловічого Братства¹⁷, а 24 липня 1898 р. відбулись вибори ради Братства¹⁸.

Розповідаючи в рубриці «Життя святих» у четвертому, п'ятому та шостому числі часопису, відповідно, за серпень, вересень і жовтень 1897 р., про монастир св. Ісаакія, в котрому жили святі Далмат і його син Фавст, отці василіяни звернулись до своїх читачів, заохочуючи їх до монашого життя у світі та до створення монастирів у селах – монастирських спільнот Братства Третього Чину, на зразок монастиря св. Ісаакія.

Про святих Далмата і Фавста, батька і сина розповідається, як вони, відчувши покликання до монашого життя, вступили до монастиря св. Ісаакія. Святий Далмат жив в IV столітті. Був військовим за царя Теодосія, який любив Далмата. А ще більше за побожність любив його Господь. Як він одружився, народилося в нього декілька синів, яких з жінкою по християнськи виховував. Коли зрозумів, що військова служба перешкоджала у вихованні дітей та для його душі, залишив службу і жив з жінкою звичайним світським життям. Він заходив деколи до монастиря на передмістю Царгорода, який був під управою ігумена св. Ісаакія і згодом серце його затужило за досконалішим християнським життям. Отці розповідали:

«Таке життя, посвячене на службу Богові, дуже подобалось Далматові. І одного разу, на горячій молитві з Господом Богом приступив Далмат до побожної своєї жінки і так до неї промовив: «Жили ми з собою побожно кільканадцять літ. Я знаю твою душу, ти знаєш мою душу. Обоє нераз радилися, як би могли досконаліше подобатися Господу Богу. Тепер надійшов час сповнити ту нашу раду. Дозволь мені відійти до монастиря. «А що зі мною буде», спитала побожна жінка. «Ти, каже Далмат, зостанься вдома, виховуй побожно дітей, а сама живи так, як би жила в монастирі. Молися, працюй, вчи дітей досконалого християнського життя».

В тих часах давніх, треба вам милі браття знати, що християни жонаті чи замужні часто з горячої любові до Господа Бога і зі щирої волі свою душу вчинити досконалішою, за спільною згодою посвячувалися життю монашому. Жінка йшла до жіночих монастирів, чоловік до

¹² Ibid, арк. 3.

¹³ Ibid, арк. 3.

¹⁴ Списки членів релігійного товариства «Братство закона св. Василя Великого». //Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 684, Оп.1, Спр. 2606. Арк. 15.

¹⁵ Записні книжки, щоденник Шептицького А. Арк. 4.

¹⁶ Ibid, арк. 10.

¹⁷ Списки членів релігійного товариства «Братство закона св. Василя Великого». Арк. 3.

¹⁸ Ibid, арк. 13.

чоловічих і так свято доживали віку свого. Але ще частіше було так, що за спільною згодою сам чоловік відходив до монашого життя, а жінка зоставалася на світі і жила побожно до смерті, або навпаки. А ще частіше то так бувало, що ні один ні другий не йшли до монастиря, але виховавши діточок потім жили як брат і сестра.

Ось тому Далматова воля не здивувала жінку, а коли вона добре зостановилася, що й вона на світі буде могла досконало жити і Богові служити, то згодилась охотно на раду свого чоловіка. Надійшов день, коли Далмат мав в останній день попрощатися з родиною¹⁹.

Свята радість пробивалася з його очей, святий смуток був на лиці жінки. В тім приступає найстарший син Фавст і падає до ніг Далматові. «Отче, промовив він, незіставляй мене на світі, а візьми з собою». Того не сподівалася любляча мати і зі сльозами на очах припала до сина і закликала: «Дитино моя, і ти мене хочеш покидати?» «Мамо, каже син, Господь Бог бачить, що і вас дуже-дуже люблю. Але як ви мамо не жалієте татові йти до досконалішого життя, то не жалійте і мені. То властиво для Бога!» «Але ж ти не витримаєш твердого монашого життя!» «Витримаю, мамо, за ласкою Ісуса Христа». З болем серця мати віддала сина Богові. Обидвоє, батько і син вступили послушниками до монастиря, ігуменом котрого був св. Ісаакій. Був він цілком відданий службі Богові. Довгі роки прожив на самоті на пустині, де за прикладом пустинножителів гартував своє тіло постом і працею і довгими молитвами, а душу свою з дня на день робив святішою і милішою Богові, вправляючись в різних чеснотах, а найбільше, в глибокій покорі. За те Господь його покликав до вищої праці. В тому часі в Царгороді ширилася Аріяньська єресь. Сам цар Валент був прийняв цю фальшиву безбожну науку і переслідував християн. Ісаакій, прочувши про поширення єреси, прийшов до Царгороду і став утверджувати праведних християн у правдивій вірі. До нього приєднались побожні мужі і молодці і вони заложили собі в передмістю Царгорода монастир, а Ісаакія попросили бути ігуменом. Тепер до нього і прийшли Далмат і Фавст.

В християнській вірі таке монаше життя дуже поважали і поважають. І раніше ще більше, ніж тепер, бо раніше люди більше любили Бога, бо тепер більше дбають за тіло чим за душу і більше дбають про земське життя чим про вічне. А давніше люди пам'ятали, що цілий світ зі всіма розкошами і багатствами є марнотним і суєтним і серця ніколи не заспокоїть. Пам'ятали також, чи так і чи інакше, треба буде вмирати і стати на суд Божий. Тому і горнулися до монашого життя. Не було так важко заложити монастир, як тепер. От зібралось разом десять або більше людей, що хотіли би цілим серцем і душею посвятитися Богові для неба, купили або вибудували собі якийсь більший будинок, з поміж себе вибрали собі одного найстаршого, або як кажуть ігумена, кожний щиро взяв собі до серця Євангельську науку і приписи монастирські, кожний би

¹⁹ Св. Далмат і Фавст. *Місіонар*. Львів. 1897. Ч. 4 (1 серпня). С. 60-62.

зв'язався перед Господом Богом що з любові до Бога буде послухний тим святым приписам і своєму ігумену, що буде чистий тілом і душею і що з любові до Ісуса буде убогим – і вже монастир буде готовий. А про те, що харчів їм забракне чи одежі, ніхто не журився. Всі вбиралися якнайпростіше – сандалі на ногах, убога ряса на тілі, пояс, - от і вже вся одежа. Замість сорочки – часто була волосяниця. Страва була також найпростіша. А заробляли собі на ту одежу і на їду власними руками, та й ще другим помагали з того, що заробляли.

А як хто був провинився в чомусь, то такому ігумен кавав: «Ти брате іди собі від нас, може тобі в світі легше буде жити, а ми, люди убогі і прості, мусимо по вузенькій стежці і прикрій драпатись до небесної брами». І такий собі відходив, а зіставалися самі добрі. Коли ж часом забракло їм кусник хліба, то ніхто не сумував, а тішились, що для Ісуса Господа прийшлося їм децю стерпіти.

От такий монастир заложили собі ті святі люди з Ісаакієм ігуменом. Не дивуйся, що так їм то легко прийшло, бо такий монастир легко було б заложити і тепер, от хотьби і в твоєму таки селі, милий брате. Бракує тільки такої щирої волі і витривалості, як мали давні наші християни, бо кусник городу чи кавалок поля і хата здибалися би легко. Ще цікавого скажу, що ми місіонарі від недавнього часу зачали по наших селах, по місіях, саме такі монастирі закладати. І як тільки ту річ по місіях ми оголосили, от як в Крехові, Дідушицях, Угольні, Стрию, Стільську, Дахнові, Рожневі і в Русові*, то зараз дуже багато людей зголосилося зі щирої охоти вести таке життя монаше. Але тим часом живуть всі, що зголосилися так як перед тим, в своїх домах і при своїй роботі, а не в особному домі, монастирі, бо такого дому ще нема. Дасть Бог, то пізніше може буде, як збереться бодай 10-12 осіб вільних, не жонатих, а з жінок – незамужніх, і як схотять заложити собі такий монастир, як ми вище сказали»²⁰.

* Місія в с. Русові розпочалася 3 квітня 1897 р. Разом з ігуменом о. Андреем, ЧСВВ в місії брав участь і о. Сотер Ортинський, ЧСВВ²¹. Дата написання списків ради Братства в Русові – 7 липня 1897 р.²², коли ігумен о. Андрей Шептицький, ЧСВВ приїжджав вдруге до Русова вже після місії²³. Вірогідно, що саме в Русові ігумен вперше оповістив про Братство закону.

У Дідушицях місія розпочалася 8 травня 1897 р.²⁴, а 30 травня 1897 р. ігуменом був закладений тут «закон СВВ»²⁵. У монастирі в Крехові місія розпочалась 19 травня 1897 р.²⁶ і тривала 3 дні²⁷.

²⁰ Св. Далмат і Фавст. *Місіонар*. Львів . 1897. Ч. 5 (1 вересня). С. 76-79.

²¹ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1891-1902 рр. Арк. 44 зв.

²² Списки членів релігійного товариства «Братство закона св. Василя Великого». Арк. 14.

²³ Записні книжки, щоденник Шептицького А. Арк. 3.

²⁴ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1891-1902 рр. Арк. 45 зв.

²⁵ Записні книжки, щоденник Шептицького А. Арк. 1-1зв.

²⁶ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1891-1902 рр. Арк. 45 зв.

²⁷ Місіонерські вісті. 1897. Ч. 2. С. 30.

У с. Стільську (тепер Миколаївський район Львівської області) ігумен був 26 червня 1897 р. разом з о. Платонідом Філясом, ЧСВВ та о. Сотером Ортинським, ЧСВВ²⁸. 27 червня він виїхав до Стрия закладати «закон СВВ» і повернувся до Стільська²⁹. Вірогідно, закон у Стільську міг бути закладений 26 або 27 червня 1897 р.

В с. Рожневі (тепер Косівський район Івано-Франківської області) ігумен на місії був 3 липня 1897 р. разом з о. Мар'яном Повхом, ЧСВВ. Ймовірно, в цей день ігумен і заклав в селі «закон ЧСВВ»³⁰.

Записів у щоденнику ігумена о. Андрея, ЧСВВ щодо заснування Братства в Крехові, Стільську і Рожневі, як і списків рад чи списків членів Братства в цих місцевостях відсутні. Є тільки записи в щоденнику, що він в тих днях перебував в тих місцевостях.

Помимо заохочення читачів часопису до заснування сільських монастирів, отці василіяни, також і тим, кому відмовили в прийнятті до монастиря ЧСВВ, заохочували до монашого життя у світі. У восьмому числі Місіонаря за 1 грудня 1897 р. в рубриці «Вісті місіонарські» отці василіяни писали, що мали в тому році 24 місії, хоча прохання було ще на стільки ж місій і що вже по весну мають нові прохання³¹.

Але на жаль, писали отці, *«не маємо ми стільки монахів священників, щоби всім просьбам послужити. Для того ми звертаємося з горячою просьбою до всіх вас, наші любі браття з місіонарського нашого побратимства, і просимо вас о молитви до Божого Дитятка, аби Оно післало нам багато добрих і ревних молодців до життя монашого, котрі хотіли б посвятитися на службу Богові і спасіння душ. Бо хоч той наш монастир, де вступають молодці на першу пробу в монаше життя (а він лежить при місті Добромилі) і завсіди повний молодих монахів, то однак нам треба ще більше. Бо от і до Бразилії і до Канади просять місіонарів, і до Болгарії нас кличуть а й до Буковини треба би іти, а на такі праці треба би нас і десять разів стільки, скільки нас є і ще не було б за много. Моліться ж браття до Господа Бога, щоб нам післав багато і добрих молодців, що вчать по школах, або й тих, що вже є в семінарії, аби вони посвячалися в монаше життя, на місіонарів. До нас зголошується дуже багато таких молодців, що не мають науки. Ми і таких приймаємо, але жадаємо, аби ті, що не мають науки на священників, а хочуть бути монахами, уміли яке пожиточне ремесло, аби були здорові і спосібні до тяжких праць монастирських і аби були вільні від війська. Та й то всіх, що зголошуються, приймати не можемо, бо не маємо досить місця і способу на утримання також не маємо для всіх. Просіть Бога, любі браття, щоб нам достарчив*

²⁸ Записні книжки, щоденник Шептицького А. Арк. 2 зв.; Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину та проведення реколекцій у церквах // Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 684. Оп.1. Спр.74. П. 88. Арк.50.

²⁹ Записні книжки, щоденник Шептицького А. Арк. 2 зв.

³⁰ Записні книжки, щоденник Шептицького А. Арк. 3; Розпорядження, заяви, листи та ін. документи..., П. 96. Арк. 50.

³¹ Вісті місіонарські. Місіонер. Львів. 1897. Ч. 8 (1 грудня). П. 1. С. 126.

способу на утримання більше монахів, тоді і більше будемо могли прийняти охочих до монашого життя. А тих, котрим ми відмовляємо прийняти, заохочуємо аби вони в світі жили по монашому. В слідуючому році напишемо книжку як то можна зробити»³².

В Місіонарі за 1 травня 1898 р. в рубриці «Вісті Місіонарські» отці василіяни звернули увагу читачів про початок друкування вище обіцяної книжки, як то жити по монашому: *«Звертаємо увагу вашу на ту повість, що її починаємо друкувати, а зветься «Християнська громада». Читайте її уважно – бо ми в ній опишемо вам не тільки християнське життя, але і той закон, котрий тепер скрізь по місіях за ласкою Божою позакладано»³³.* Повість друкувалась в 12 числах часопису з травня по грудень 1898 р.

Для заложеного Братства св. Василія Великого 3 закону ігумен о. Андрей Шептицький, ЧСВВ був уклад «Правила сьв. Отця Н. Василя В. для людей мірських»³⁴. Через розповідь про життя св. Далмата, св. Фавста, св. Ісаакія та через повість «Християнська громада» подано приклад духовного життя для членів Братства закону згідно Правил, тим самим їх впроваджуючи.

У п'ятому числі часопису за вересень 1898 р. у «Вістях місіонарських» читаємо розповідь про закладання молодіжної чоловічої монашої спільноти Братства Третього Чину в с. Олешичах: *«В Олешичах коло Любачева зібралися тому ще рік п'ять молодців і положили собі таке діло, щоби разом жили як монахи. Вони таке загадали, як були на місії в сусідньому селі Дахнові і чули науку місіонаря, котрий говорив, що і сільські люди можуть провадити життя досконале, монаше. Цілий рік роздумували ті молодці, як би їм таке життя розпочати. Вони читали Місіонаря і побожні книжки а дальше винаймали собі обширну хату, стодолу, шопу і стайню за 60 зр. на рік і просили нас, щоби ми до них приїхали і ту хату оглянули і би ми їх поблагословили в тій хаті жити разом по монашому. Бачачи їх горячу охоту, ми прибули до них, додали ще більшої заохоти і вони перенеслися до нової обителі зі всім своїм достатком, який кожний з них мав. Вибрали собі одного з межі себе настоятелем і в ім'я Боже розпочали життя спільне, монаше. Їх отець духовний приобіцяв їм опіку духовну, а велика княгиня Сапіжина з Олешичь обіцяла ними також заопікуватися. Моліться браття, щоби цей перший закон сільський розвинувся на велику славу Божу»³⁵.*

І даліше розповідається про дівчат, які також мали бажання закласти монашу спільноту Братства Третього Чину: *«Таке саме діло задумують собі вчинити знов дівиці з Стронятин (тепер село Жовківського р-ну Львівської області), Ременова і Жовтанець (тепер села Кам'янка-Бузького району Львівської області) і вже оглядаються, де би їм знайти до такого життя*

³²Вісті місіонарські. 1897. Ч. 8. П. 1. С. 127.

³³Вісті місіонарські. Місіонар. Жовква. 1898. Ч. 1 (1 травня). П. 4. С. 15.

³⁴Шептицький А. Правила сьв. Отця Н. Василя В. для людей мірських. Уложив о. Андрей Шептицький, ЧСВВ. Жовква: Печатня оо. Василіян. 1912. 32 с.

³⁵Вісті місіонарські. Місіонар. Жовква. 1898. Рік 2. Ч. 5 (1 вересня). П. 2. С. 78-79.

хату. І по інших місцях, де бували місії, подібне діло приготовляється. Так то Дух Божий ділає і днесь великі чуда»³⁶.

Ігумен о. Андрей Шептицький, ЧСВВ на місіях, починаючи від квітня 1897 р. (на місії в с. Русові) по серпень 1898 р., розповідав про Братство закону і закладав осередки Братства в Перемиській, Львівській і Станіславівській областях. Вже 26 серпня 1898 р. він отримав нове призначення - професора морального і догматичного богослів'я в Кристинополі. 17 вересня 1899 року у Львові в соборі св. Юра відбулась його єпископська хіротонія і він став Станіславівським єпископом. 17 грудня 1900 року був номінований Галицьким Митрополитом. 17 січня 1901 року в соборі св. Юра у Львові відбулась його інтронізація.

Описуючи рукоположення Преосвященного Андрея Шептицького в соборі св. Юра в Місіонарі за вересень 1899 р. отці василіяни розповідають читачам що доброго він зробив і зокрема згадують про Братство закону св. Василя Великого і про часопис Місіонар. Отці писали:

«Хто є той Преосвященний? Ми не будемо багато своїм побратимцям розповідати. Наші побратимці знають вже нового Преосвященного. Правда, не яко єпископа, але яко монаха Василянина мали нераз нагоду не тільки побачити Їх, але й почути Їх слова. А слово Боже голосили вони не в одному селі нашого краю. Зачавши від Чернівців і скінчивши в Кристинополі, зачавши в Гусятині і скінчивши ген поза Перемишлем, всюди знають Їх люди зі св. місії. Ой ті місії... Не одно серце отворилося на Їх слова, не одна душа тепер щаслива за Їх науки... Пригадайте собі самі браття. Та не тільки несли Вони світло правд Божих між наш народ проповіддю. Вони постаралися щоби наші люди лучилися в Братства св. Василя, як то давно бувало за старих наших попередників ОО. Василян. Тай на тому ще не кінець. А що ще? Наші побратимці певно будуть дуже раді з того, що ми тепер скажемо. Досі ми ще того не казали нікому, а тепер вже розповімо.*

Преосвященний виділи, що по місіях наш народ нераз забуває за ті дорогі науки місійні і вертає до давніх блудів. Виділи і зачали розгадувати, щоб то зробити. І порадилися з другими нашими отцями і врадили писати такі листи місійні і слати їх між народ. Було то в 1897 р. Тоді в маю послали перший лист. Читали, читали, нераз і заплакали і так собі його злюбили, що таке того року розходилося тих листів щось 17 тисяч. Так, то нашого Преосвященного заслуга, що наші монахи зачали писати ті листи. Правда, любі побратимці, ви раді тому.

І ще багато моглибсьмо пригадати, як Преосвященний любить свій народ, але ми тільки повторимо слова Преосвященного, котрі пишуть в своїх посланнях до народу: «Я з приказу Христа маю бути не лише вашим братом, але вашим пастирем, вашим отцем; маю лише для вас жити, для

³⁶ Ibid, II. 3. С. 78-79.

вас з цілого серця і з цілої душі працювати, для вас все посвятити, за вас, як буде потреба, життя своє положити». Правда, що дуже любить»³⁷.

*Офіційно Братства св. Василя Великого в нашій Церкві в XVII-XVIII ст. були відсутні³⁸.

В травневому числі Місіонаря за 1900 р. розповідається, що в нашій Церкві на той час було три Закони: 1-м Законом вважалися Отці Василяни; 2-м Законом – Сестри Василянки і 3-м Законом – Сестри Служебниці Пречистої Діви Марії³⁹. До крім перелічених вище існуючих трьох Законів можемо ще додати, що в 1897 р. Праведним митрополитом Андреем Шептицьким в нашій Церкві було засноване також Братство закону св. Василя Великого, яке вже в 1906 р. у василянській хроніці записувалось як III(Третій)Чин⁴⁰.

В часописі Місіонар за вересень 1913 р. була надрукована обширна фундаментальна стаття «Треті Чини» з нагоди звернення Папи Римського з проханням про молитву в усьому католицькому світі за Треті Чини та їх розвій. В статті отці василяни пояснюють своїм читачам ціль життя кожного християнина, його покликання, зокрема до монашого життя в Третіх Чинах, до святості, до наслідування Ісуса Христа. Дається розуміння суті Третього Чину. Головним редактором часопису в тому часі був о. Яким Фещак, ЧСВВ. Подаємо фрагмент статті, який стосується практикування в духовному житті членів Чину для їх освячення євангельських рад - убогості, чистоти і послуху, що є наслідуванням самого Ісуса Христа. Отці василяни писали:

«...Ось і маємо три способи служіння Господу Богу. Перший, коли заховується всі великі заповіді Божі; другий, коли заховуються навіть малі заповіді і то повсякчасно; а третій, коли наслідується самого Ісуса Христа. Цей третій спосіб не є приказаний, але схвалюється. Ісус Христос не приказує, але радить і тому цей спосіб називається захованням євангельських рад. Радить Христос, щоб Його наслідувати, тобто старатись бути таким як Він.

А яким же був Ісус Христос? Убогим, бо як сам каже, що птиці мають гнізда, лисиці мають яму, а Він не має де і голови склонити. Живе з милостині, не має нічого свого і вмирає на хресті нагий. Одним словом, Христос був убогим. Крім того дивімся, як Христос любив ангельську невинність – чистоту. Родиться на світ з Пречистої Діви, пригортає до Себе невинних діточок, найбільше любить св. Івана Євангелиста за його чистоту, при смерті віддає свою Найсвятішу і Пречисту Матір в опіку чистому своєму учневі. А над усе був Христос послушний. Про те говорить Він сам, що Його їжею є сповняти волю Отця Небесного. «Не прийшов я на

³⁷ Рукоположення Преосвященного Андрея. Місіонар. Жовква. 1899. Ч. 19 (13 вересня). С. 294.

³⁸ Голомідова М. Мирянський Чин Святого Василя Великого - динаміка розвитку. С. 209.

³⁹ Намірнення спільної молитви на травень 1900 р. О розвої законів. Місіонар. Жовква. 1900. Ч. 9-10 (1 травня). С. 133-134.

⁴⁰ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1903 – 1917 рр. // Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 684. Оп.1. Спр. 2195. Арк. 25.

світ на те, щоб чинити волю свою, але волю Отця». В городі оливнім, коли вже мав віддатися на муки, молиться Христос до Отця Небесного і каже: «Нехай діється не моя воля, але Твоя!» А коли вже вмирає, останнім Його словом було: «Сповнилося!» Тобто, Я все сповнив, що Мені Отець Небесний поручив, Я Його послухав.

От це є три ради євангельські: убожество, чистота і послухність. Хто ці ради сповняє, той найкраще служить Господу Богу. І це власне роблять ті, які віддають себе на цілковиту службу Господу Богові в монастирях, або як ми кажемо, живуть у Чині. А є цей спосіб служіння Господу Богу тому найдосконалішим, бо ті, які його практикують, зобов'язуються присягою або шлюбом, що будуть ті євангельські ради точно і аж до смерті заховувати.

Такі Чини діляться на три громади. До першої громади належать чоловічі Чини, в котрих всі складають шлюби або обіти на вірність Господу Богу в заховуванні своїх приписів, званих правилами. До другої громади належать жіночі Чини, які мають ті ж самі приписи - правила.

Але цей спосіб життя не є для всіх доступний, лише для деяких, однак багато людей бажає жити досконало і може так жити досконало. Щоби цьому зарадити і дати можливість всім, хто лише забажає, досконало служити Господу Богу, засновано ще в 13 столітті по Христі такі Чини, до котрих могли би всі вступати без огляду на те, чи хто молодший, чи старший, чи вільний, чи жонатий. І це є так звані треті Чини...»⁴¹.

Митрополит Андрей Шептицький про тих, хто посвятив себе служінню Богові і про покликання до святості писав: «Тож в Церкві католицькій бувають люди за життя так святі, що по смерті Церков зачисляє їх в ряд святих угодників Божих. Суть в Церкві дівиці, Богу посвячені, що ціле життя в шпиталях услужують хорим. Суть монахи і монахині, законники і законниці, що живуть в добровільному убожестві, чистоті і послуху. Они для Господа Бога посвятили своє життя, вихованню молодіжи, опіці убогих, усякій службі, і найтяжчій, - на Славу Божу і на користь людей. Суть місіонарі, що для спасення ближніх життя готові віддати; суть ісповідники, що так твердо віру визнають, що готові за ню вмерти; суть мученики, що за віру таки умирають. Суть і поміж християнами правдиві святі, що Бога бояться, живуть після Єго Закона, гріха стережуться і усильно працюють над спасенням своїх душ»⁴².

«А хто цілим серцем переймеся наукою тої святої Церкви, той і за життя так горячо научиться Бога любити, так ревно буде Богу служити, що ціле єго життя буде святим. Ту святість буде іншим передавати»⁴³.

⁴¹ Треті чини. Місіонар. Львів. 1913. Ч. 9 (вересень). С. 248-250.

⁴² Шептицький Андрей. Пастирські послання / упоряд.: Оксана Гайова, Роман Тереховський ; редкол.: Михайл Гринчишин, Богдан Дзюрах, Гліб Лончина, Рафаїл Турконяк, Михайло Перун [та ін.]. – Львів : Артос, 2007. – Т. 1 : 1899–1914 рр. – Л, С. 324.

⁴³ Шептицький Андрей. Пастирські послання. Т. 1. С. 323.

Тож, засновуючи Братство закону св. Василя Великого, Митрополит Андрей Шептицький заохочував мирян вступати до Братства, до посвяти свого життя Богові, до святості.

Підсумовуючи, можемо зробити висновки, що на сторінках заснованого в травні 1897 р. ігуменом монастиря св. Онуфрія у Львові о. Андреем Шептицьким, ЧСВВ часопису Місіонар протягом червня 1897 – грудня 1898 рр. друкувались матеріали, які стосуються самого раннього періоду заснування Мирянського Чину Святого Василя Великого в УГКЦ. Це був період, коли о. А. Шептицький, ЧСВВ виконував до 26 серпня 1898 р. обов'язки ігумена львівського монастиря і опісля був назначений професором морального і догматичного богослів'я в Кристинополі. Першим редактором часопису був о. Платонід Філяс, ЧСВВ. До часу, як о. А. Шептицький, ЧСВВ став Станіславівським єпископом (1899 р.) він був також відповідальним редактором часопису Місіонар.

Ігумен о. Андрей Шептицький, ЧСВВ, заснувавши Місіонар і закладаючи осередки Братства закону, використовував часопис для популяризації Братства і його розвитку, заохочуючи таким чином читачів до досконалого християнського життя у світі у спільноті Братства, щоби спільними зусиллями робити добрі діла для добра усієї «руської громади».

В часописі подавалась інформація про закладання осередків Братства закону в тих місцевостях, де проходили василіянські місії. Друкувались статті, які сприяли закладанню нових осередків та духовній формації членів спільноти. Зокрема в рубриці «Життя святих» отці василіяни, розповідаючи про життя св. Далмата і його сина Фавства та св. Ісаакія, заохочували читачів Місіонаря до наслідування життя цих святих, монашого життя у світі та закладання монастирів по селах, на зразок монастиря св. Ісаакія. Радили, як це можна зробити. В рубриці часопису «Місіонерські вісті» повідомлялось в яких місцевостях закладені осередки Братства закону. З травня по грудень 1898 р. в 12-ти номерах часопису друкувалась повість «Християнська громада», в якій описувалось життя закону і загалом християнське життя. Ці статті сприяли духовній формації членів заснованого Братства закону і всіх читачів часопису а також сприяли впровадженню «Правил сьв. Отця Н. Василя В. для людей мірських», укладених ігуменом о. Андреем Шептицьким, ЧСВВ для Братства. Таким чином були створені сприятливі умови для заснування та розвитку Мирянського ЧСВВ і особливу роль в цьому відіграв часопис Місіонар. Можемо стверджувати, що часопис Місіонар займає почесне місце в усій тепер більш як 120-літній історії існування і діяльності Мирянського Чину Святого Василя Великого в УГКЦ.

Автор статті складає особливу подяку Господу Богу за вислухану молитву, допомогу в дослідженні історії Мирянського Чину Святого Василя Великого і зіслані їй ласки за заступництвом Праведного митрополита Андрея Шептицького задля його прослави. На більшу Божу Славу!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вісті місіонарські. *Місіонар*. Жовква. 1898. Ч. 1 (1 травня). С. 14-15.
2. Вісті місіонарські. *Місіонар*. Жовква. 1898. Ч. 5 (1 вересня). С. 78-79.
3. Вісті місіонарські. *Місіонар*. Жовква. 1897. Ч. 8 (1 грудня). С. 126-128.
4. Голомідова М. Заснування Мирянського Чину Святого Василя Великого в УГКЦ Митрополитом Андреем Шептицьким та віднова його діяльності в підпіллі в Галичині: на прикладі осередку МЧСВВ у Івано-Франківську / С. Християна Марія Голомідова, МЧСВВ. *Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Збірник наукових праць. Богослов'я*. Гол. Ред. Р. А. Горбань. Вип. 9: до 70-тих роковин Львівського псевдо-собору. Івано-Франківськ: ІФБУ, 2016. С. 194-211.
5. Голомідова М. Мирянський Чин Святого Василя Великого - динаміка розвитку / С. Християна Марія Голомідова, МЧСВВ. *Науковий журнал з проблем Карпатознавства Прикарпатського Національного університету імені Василя Стефаника «Карпати: людина, етнос, цивілізація»* / Головний редактор М. Кугутяк. Відповідальні редактори Світлана Боян – Гладка, Лілія Богачевська. Матеріали міжнародної наукової конференції «Гошівська обитель у духовному і культурно-історичному житті України: феномен українського греко-католицького чернецтва. До 400-річчя Чину Святого Василя Великого (5-6 жовтня 2017 р.)». Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника, 2017-2018. Вип. 7-8. С. 201-220.
6. Другий мільйон. *Місіонар*. Жовква. 1900. Ч. 9-10 (1 травня). С. 130-132.
7. Записні книжки, щоденник Шептицького А. // Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 358. Оп.1. Спр. 28. 270 арк.
8. Місіонарські вісті. *Місіонар*. Львів: Жовква: 1897. Ч. 2 (1 червня). С. 29-31.
9. Намірення спільної молитви на травень 1900 р. О розвої законів. *Місіонар*. Жовква. 1900. Ч. 9-10 (1 травня). С. 133-134.
10. Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину та проведення реколекцій у церквах // Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 684. Оп.1. Спр.74. 127 арк.
11. Рукоположення Преосвященного Андрея. *Місіонар*. Жовква. 1899. Ч. 19 (13 вересня). С. 291-295.
12. Св. Далмат і Фавст. *Місіонар*. Львів. 1897. Ч. 4 (1 серпня). С. 60-62.
13. Св. Далмат і Фавст. *Місіонар*. Львів. 1897. Ч. 5 (1 вересня). С. 76-79.
14. Скрутень Й. У чернечій келії /о. Йосафат Скрутень, ЧСВВ. *Добромільська реформа і відродження Української Церкви*, ред. кол. о. Йосафат Романик, ЧСВВ, о. Йосиф Будай, ЧСВВ, Михайло Гайковський, Іван Паславський, Ярослав Левків. Львів: Місіонер, 2003. С. 259-269.
15. Списки членів релігійного товариства «Братство закона св. Василя Великого» // Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 684. Оп.1. Спр. 2606. 17 арк.
16. Треті чини. *Місіонар*. Львів. 1913. Лист 9 (вересень). С. 246-252.
17. Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1891-1902 рр. // Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 684. Оп. 2. Спр. 48. 72 арк.
18. Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1903 – 1917 рр. // Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 684. Оп.1. Спр. 2195. 179 арк.
19. Шептицький А. Правила сьв. Отця Н. Василя В. для людей мірських. Уложив о. Андрей Шептицький, ЧСВВ. Жовква: Печатня оо. Василян. 1912. 32 с.
20. Шептицький Андрей. Пастирські послання / упоряд.: Оксана Гайова, Роман Тереховський ; редкол.: Михайл Гринчишин, Богдан Дзюрах, Гліб Лончина, Рафаїл Турконяк, Михайло Перун [та ін.]. – Львів : Артос, 2007. – Т. 1 : 1899–1914 рр. – L, 1014 с.

REFERENCES

1. Visti misionars'ki. *Misionar*. Zhovkva. 1898. Ch. 1 (1 travnja). C. 14-15.
2. Visti misionars'ki. *Misionar*. Zhovkva. 1898. Ch. 5 (1 veresnja). C. 78-79.
3. Visti misionars'ki. *Misionar*. Zhovkva. 1897. Ch. 8 (1 grudnja). C. 126-128.
4. Golomidova M. Zasnuvannja Myrjans'kogo Chynu Svjatogo Vasylija Velykogo v UGKC Mytropolym Andrejem Sheptyc'kym ta vidnova jogo dijall'nosti v pidpilli v Galychyni: na prykladi oseredku MChSVV u Ivano- Frankivs'ku / S. Hrustyjana Marija Golomidova, MChSVV. Naukovyj visnyk Ivano-Frankivs'kogo bogoslovs'kogo universytetu UGKC «Dobryj Pastyr». Zbirnyk naukovyh prac'. Bogoslov'ja. Gol. Red. R. A. Gorban'. Vyp. 9: do 70-tyh rokovyn L'vivs'kogo psevido-soboru. Ivano-Frankivs'k: IFBU, 2016. S. 194-211.
5. Golomidova M. Myrjans'kyj Chyn Svjatogo Vasylija Velykogo - dynamika rozvytku / S. Hrustyjana Marija Golomidova, MChSVV. Naukovyj zhurnal z problem Karpatoznastva Prykarpats'kogo Nacional'nogo universytetu imeni Vasylija Stefanyka «Karpaty: ljudyne, etnos, cyvilizacija». Golovnyj redaktor M. Kugutjak. Vidpovidal'ni redaktory Svitlana Bojan – Gladka, Lilija Bogachevs'ka. Materialy mizhnarodnoji naukojoi konferenciji « Goshivs'ka obytel' u duhovnomu i kul'turno-istorychnomu zhytti Ukrainy: fenomen ukrajins'kogo greko-katolyc'kogo chernectva. Do 400-richchja Chynu Svjatogo Vasylija Velykogo (5-6 zhovtnja 2017 r.). Ivano-Frankivs'k: PNU im. V. Stefanyka, 2017-2018. Vyp. 7-8. S. 201-220.
6. Drugyj mil'jon. *Misionar*. Zhovkva. 1900. Ch. 9-10 (1 travnja). S. 130-132.
7. Zapysni knyzhky, schodennyk Sheptyc'kogo A. // Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukrainy, m. L'viv. F. 358. Op.1. Spr. 28. 270 ark.
8. Misionars'ki visti. *Misionar*. Zhovkva. 1897. Ch. 2 (1 chervnja). S. 29-30.
9. Namirenna spil'noji molytvy na traven' 1900 r. O rozvoji zakoniv. *Misionar*. Zhovkva. 1900. Ch. 9-10 (1 travnja). S. 133-134.
10. Rozporjadzhennja, zajavy, lysty ta in. dokumenty pro misijnu propagandu Chynu ta provedennja rekolekcij u cerkvah // Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukrainy, m. L'viv. F. 684. Op.1. Spr.74. 127 ark.
11. Rukopolozhennja Preosvjaschennogo Andreja. *Misionar*. Zhovkva. 1899. Ch. 19 (13 veresnja). S. 291-295.
12. Sv. Dalmat i Favst. *Misionar*. L'viv. 1897. Ch. 4 (1 serpnja). S. 60-62.
13. Sv. Dalmat i Favst. *Misionar*. L'viv. 1897. Ch. 5 (1 veresnja). S. 76-79.
14. Skruten' J. U chernechij keliji /o. Josafat Skruten', ChSVV. Dobromyl'ska reforma i vidrozhennja Ukrajins'koi Cerkvy, red. kol. o. Josafat Romanyk, ChSVV, o. Josyf Budaj, ChSVV, Myhajlo Gajkovs'kyj, Ivan Paslavs'kyj, Jaroslav Levkiv. L'viv: Misioner, 2003. S. 259-269.
15. Spysky chleniv religijnogo tovarystva «Bratstvo zakona sv. Vasylija Velykogo» // Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukrainy, m. L'viv. F. 684. Op.1. Spr. 2606. 17 ark.
16. Treti chyn. *Misionar*. L'viv. 1913. Ch. 9 (veresen'). S. 246-252.
17. Hronika monastyrja sv. Onufrija u L'vovi, 1891-1902 rr. // Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukrainy, m. L'viv. F. 684. Op. 2. Spr. 48. 72 ark.
18. Hronika monastyrja sv. Onufrija u L'vovi, 1903 – 1917 rr. // Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukrainy, m. L'viv. F. 684. Op.1. Spr. 2195. 179 ark.
19. Sheptyc'kyj A. Pravyla s'v. Otcja N. Vasylija V. dlja ljudej mirskyh. Ulozhyv o. Andrej Sheptyc'kyj, ChSVV. Zhovkva: Pechatnja oo. Vasylijan. 1912. 32 s.
20. Sheptyc'kyj Andrey. Pastirs'ki poslannja / uporyad .: Oksana Gayova, Roman Terekhovs'kyj; redkol .: Mikhael' Grinchishin, Bogdan Dzyurakh, Glib Lonchina, Rafaíl Turkonyak, Mikhaylo Perun [ta in.]. - L'viv: Artos, 2007. - T. 1: 1899–1914 rr. - D, 1014 s.

Дата надходження до редакції: 09.10. 2018